

ABD Hegemonyasına Karşı Orta Ölçekli Güçlerin Stratejik Özerklik Arayışı

Middle Powers' Quest for Strategic Autonomy Against US Hegemony

Emrah Kaya¹

Öz

Dünya düzeni sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm halindedir. Tarihsel açıdan bakıldığında yükselen güçlerin hegemonik düzeni değiştirme amacı olmuştur. 1940'lı yıllardan sonra Amerika Birleşik Devletleri, inşa edilen hegemonyanın ana aktörü olmuştur. 1990 sonrası süreçte ise tek süper güç olarak kalmıştır. Ancak Batı'daki jeoekonomik ve jeopolitik güç merkezleri, bir süre sonra dünyanın diğer bölgelerine doğru kaymaya başlamıştır. Bu noktada yükselen yeni güç merkezleri, tek hegemonik gücün var olduğu sisteme dair eleştirilerini yükseltmişlerdir. Bu bağlamda günümüzde var olan sistemin değişmesini isteyen aktörler bazında tartışılan kavramlardan biri stratejik özerkliktir. Çalışmada var olan hegemonik düzen ve orta ölçekli güçlerin dış politikalarında hedef olarak belirledikleri stratejik özerklik ele alınmaktadır. Ayrıca stratejik özerkliğin orta ölçekli güçler tarafından ABD hegemonyasına karşı bir araç olarak kullanıldığı savunulmaktadır. Konu teorik ve kavramsal yönünün yanı sıra farklı aktörlerin dış politikalarının analizleri kapsamında da incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, Stratejik Özerklik, Orta Ölçekli Güç, ABD, AB.

Abstract

The world order is in a state of constant change and transformation. From a historical perspective, rising powers have had the aim of changing the hegemonic order. After the 1940s, the United States became the main actor of the hegemony being built. In the post-1990 period, it remained the sole superpower. However, the geoeconomic and geopolitical power centers in the West began to shift towards other parts of the world after a while. At this point, rising new power centers have increased their criticism of the system in which there is only one hegemonic power. In this context, one of the concepts discussed on the basis of the actors who want the existing system to change is strategic autonomy. In the study, the existing hegemonic order and the strategic autonomy that middle powers have determined as the target in their foreign policies are discussed. Also, it is argued that strategic autonomy is used by middle power actors as a tool against US hegemony. In addition to its theoretical and conceptual aspects, the subject has also been examined within the scope of the analysis of foreign policies of different actors.

Keywords: Hegemony, Strategic Autonomy, Middle Power, US, EU.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 02 / 10 / 2023

Accepted: 29 / 01 / 2024

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, Ankara, Türkiye, dremrhkaya@gmail.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0001-6873-8309>.

Giriş

1940'lı yıllardan bu yana Amerika Birleşik Devletleri (ABD), liberalizmin ve kapitalizmin hakim olduğu bir hegemonya inşa etmeye çalışmaktadır. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği, ABD önündeki en büyük engelken, bu aktörün dağılması neticesinde liberalizm küresel sistemdeki hakim ideoloji olmuştur. Ancak ABD dünya sisteminde önemli kazanımlar elde ederken, hegemonyasını diğer aktörlere tam manasıyla kabul ettirememiştir. Orta ölçekli güçler de dahil olmak üzere belirli bir siyasi, ekonomik ve askeri kapasiteye sahip olan aktörler, iç dinamiklerinin de etkisiyle küresel sistemde etkin olmak istemektedir. Bu noktada hegemonik güç ile yükselen güçler arasında çıkar çatışması başlamıştır. Günümüzdeki küresel sistem ayrıca çok merkezli bir yapı olarak tanımlanırken bir aktörün hegemonyayı sağlayamadığı da savunulmaktadır (Topsakal ve Zengin, 2023a).

Söz konusu aktörler, bir dönem çıkarlarının asgari seviyede uyumlu olduğu hegemon güce karşı çıkmazken, günümüzde artan milliyetçilik, ulusal çıkar düşüncesi ve jeopolitik rekabet, ülkelerin dış politikalarını da dönüştürmüştür. Ayrıca Soğuk Savaş sürecinde Sovyetler Birliği'ni öteki/düşman olarak tanımlayan ABD'nin hegemonyası, bu tehdidin ortadan kalkmasıyla da tartışmalı hale gelmiş ve küresel sistemdeki belirleyiciliği azalmıştır (Topsakal ve Zengin, 2023a). 1990 sonrası süreçte Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) akıbetinin ne olacağı tartışmaları ve oluşan görece özgür ortamda Avrupa Birliği'nin (AB) daha özerk bir aktöre dönüşme düşüncesi en önemli örneklerdir.

Günümüzde küresel sisteme ve politikaya dair en çok tartışılan konular arasında çok kutupluluk, ABD'ye olan bağımlılığın azaltılması ve orta orta ölçekli güçlerin de dahil olduğu aktörlerin stratejik özerklik kazanma hedefi vardır. Stratejik özerklik, özellikle AB (Bartels vd., 2017; Koppa, 2022; Donath, 2019; Česnakas ve Juozaitis, 2023; Fischer, 2017; Pieper ve Lak, 2019; Lohmann, 2021; Biscop, 2018; Biscop, 2020) ve Hindistan (Abhyankar, 2018; Schaffer ve Schaffer, 2016; Joshi, 2015; Tourangbam, 2014; Monsonis, 2010; Wulf ve Debiel, 2015) olmak üzere çeşitli aktörler üzerinden tartışılmaktadır. Rusya ve Çin ise yükselen güçler arasındadır (Murray ve Brown, 2012). Ayrıca ABD, AB ve Çin, ekonomik açıdan baskın güçlerdir. ABD ve Çin, arasında bir iki kutuplu bir sistem inşa edildiği belirtilmektedir. AB ise bu güçler arasındaki rekabetteki boşluğu kapatmaya çalışan aktörlerden biridir. Rusya'nın ve Türkiye'nin küresel bazda ekonomik gücü olmasa da bölgesel açıdan siyasi ve askeri etkisi vardır (Peters, 2022: 1).

Bu noktada küresel sistemde ABD, hegemonyasını korumaya çalışırken, Çin ise yeni büyük güç olmak istemektedir. AB, Hindistan ve Türkiye gibi aktörler ise stratejik özerklik kazanmaya çalışmaktadır. ABD'nin zayıflayan yumuşak gücü, tartışmalı askeri müdahaleleri, çeşitli devletleri ötekileştirmesi, çıkarların çatışması, yeni güç merkezleri, bu güç merkezlerinin sunduğu fırsatlar, kimlikleri ve değerleri koruma düşüncesi, ABD'nin hegemonyasının zayıflamasına yol açmaktadır. ABD'nin hegemonyasının zayıflamasının ya da uluslararası sistemin değişmesinin ana itici güçlerinden biri de uluslararası sistem üzerinde belirleyici olmayan çeşitli aktörlerin mevcut sistemdeki konumlarından duyduğu rahatsızlıktır (Zengin ve Topsakal, 2021: 150).

Çalışma dört kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda neo-Gramsci perspektifinden var olan hegemonya, sistemin inşa süreci ve hegemonyaya karşı ortaya çıkan ilk tepkiler ele almaktadır. Buradaki amaç hegemonik düzenin temel denklemlerini ve dinamiklerini ortaya koymaktır. İkinci ve üçüncü kısımlarda orta ölçekli güç ve stratejik özerklik kavramlarının çerçevesi çizilmekte ve aralarında güçlü bir ilişkinin bulunduğu dikkat çekilmektedir. Ayrıca stratejik özerkliğin hegemonik düzene olan etkisi incelenmektedir. Burada da stratejik özerkliğin orta ölçekli güçteki aktörler için ABD merkezli hegemonik düzene karşı araç olarak kullanıldığı savunulmaktadır. Ayrıca egemenlik kavramının tartışıldığı bir düzende var olan hegemonik gücün diğer aktörlere politikalarını benimsetme imkanının güçlendiği söylenebilir. Buna karşı ise çeşitli aktörlerin stratejik özerklik üzerinden hem dış politikalarını daha bağımsız belirleme ve ulusal çıkarlarını gerçekleştirme amacı taşırken hem de egemenliklerini hegemon güce karşı güçlendirebilecekleri iddia edilebilir (Balci, 2011).

Son bölümde ise stratejik özerkliği hedefleyen aktörler analiz edilmektedir. AB, Hindistan ve Türkiye örnekleri kapsamında söz konusu aktörlerin temel değerleri, amaçları ve çıkarları üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmektedir. Bu aktörlerin seçilmesinin nedeni çeşitli dönemlerde ABD'yle ilişkilerinde gerginlik yaşamaları, tarihsel birikime sahip olmaları ve küresel siyasette daha üst düzey bir statü talep etmeleridir. Amaç, aktörlerin perspektifinden izledikleri politikanın nedeninin net bir şekilde tespitidir. Böylelikle hegemonik sistemin aktörler üzerindeki etkisi de analiz edilebilecektir. Ayrıca stratejik özerkliğin kutup olmak için siyasi, ekonomik, sosyal, askeri ve teknolojik kapasitesi yetersiz olan aktörlerin çıkarlarını maksimize etmede bir araç olarak kullanıldığı düşüncesi de işlenmektedir. Ayrıca çalışmada AB, Hindistan ve Türkiye'nin stratejik özerklik elde edip edemeyecekleri değil, hedefleri incelenmektedir. Bu kapsamda aktörlerin zayıf yönleri de çalışma da irdelenmiştir. Ayrıca Avrupa'nın, Hindistan'ın ve Türkiye'nin yakın çevrelerinde oluşan jeopolitik kırılmalar, ABD'nin bu kırılmalarda önemli rol oynaması ve kırılmaların yarattığı güç boşlukları (Zengin ve Topsakal, 2021: 153-154), taraflardaki stratejik özerklik algısını ve elde etme isteğini güçlendirmiştir.

Çalışmada neo-Gramsci perspektiften orta ölçekli güçlerin stratejik özerkliği ABD hegemonyasına karşı araçsallaştırdığı savunulmaktadır. Söz konusu yaklaşımın seçilmesinin nedeni ise daha dinamik bir yorum temeline oturtulmuş olmasıdır. Orta ölçekli güç kavramının tam olarak çerçevesi belirli olmasa da özellikle aktörlerin siyasi, ekonomik ve askeri

kapasiteleri, buldukları jeopolitik konum ve benimsedikleri hedefler noktasında dünya sisteminde yaratabilecekleri etki nedeniyle bu kavram seçilmiş ve çalışmanın önemli bir sütununu oluşturması hedeflenmiştir. Hegemonya ile orta ölçekli gücün ve stratejik özerkliğin aynı çalışmada incelenmesi, stratejik özerkliğin ABD merkezli sisteme karşı nasıl bir araç olarak kullanılmak istendiğinin tespitini daha net bir şekilde yapılması için önem taşımaktadır. Bu noktada literatüre önemli bir katkıda bulunacağı düşünülen çalışmanın hazırlanması sürecinde birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

1. Neo-Gramsci Yaklaşımı Çerçevesinde ABD ve Hegemonya

1926'da İtalyan Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri olan Gramsci, 1937'de hayatını kaybettiğinde 20. yüzyıl Marksist düşüncesine hegemonya kavramı üzerinden kritik bir katkı sunmuştur. Marksist ideolojiyi benimseyen Gramsci'nin düşüncelerini dönemindeki siyasi ve sosyal gelişmelerle birlikte Lenin de etkilemiştir (Coutinho, 2012: 33). Kapitalizmin çöküşü, Karl Marks'ın düşüncesinin mekanik bir şekilde yorumlanmasına dayanmaktaydı ve kapitalist üretim tarzının çelişkileri neticesinde proleter devrim kaçınılmaz olarak kabul edilmekteydi. Lakin Avrupa'daki Marksist düşünceler zayıflarken, işçi sınıflarının faşizme ve Nazizm'e verdiği destek büyük bir kırılmaya yol açmıştır. Bu nedenle dönemin siyasi realitesini okumada Marksizm başarısız olmuştur. Bu tarihsel gelişmeler ve kırılmalar, yapı ve üst yapı arasındaki ilişkinin analizinde daha dinamik bir yorum ihtiyacı doğurmuştur (Woolcock, 1985: 200-201). Çünkü insan sadece güçle değil, aynı zamanda bilgiyle de yönetilmiştir (Bates, 1975: 351).

Marks'ın bütün devletleri diktatörlük olarak tanımlaması bu noktada tartışmaya açılmıştır. Çünkü ortada sadece diktatörlükle tanımlanamayacak bir düzen vardır. Yöneticilerin dünya görüşünün yaygınlaştırılmasıyla güvence altına alınan ve yönetilenlerin rızasına dayanan bir siyasi liderlik söz konusudur (Bates, 1975: 351-352). Bu noktada Gramsci, hegemonyanın uygulanmasını "zorlama" ve "rıza"nın kombinasyonuna dayandırmaktadır (2011: 155-156). Özellikle egemen sınıf kültürel normları, değerleri ve fikirleri çerçevesinde yönetilenler üzerinde bir hegemonya inşa etmektedir. İdeolojik hegemonya düzleminde hüküm süren inançlar, cezalar ve ödüller yoluyla kişisel inançları kendisine benzetmektedir (Femia, 1981: 24) ve empoze edilen entelektüel ve ahlaki yön (Salamini, 1974: 368) doğal bir görüş halini almaktadır. Bu sayede ekonomik, siyasi, entelektüel ve ahlaki hedefler arasında bir bağ kurularak rızaya dayalı toplumsal bütünleşme sağlanmaktadır (Woolcock, 1985: 204-205). Toplumun kendiliğinden rızası olmaması durumunda egemen sınıflar zora başvurmuştur. Bu nedenle hegemonya ile diktatörlük arasında karşılıklı ilişki vardır ve liberal İtalya da sosyalist Rusya da toplumları etkileyebilmek için zora başvurmuştur (Bates, 1975: 354).

Gramsci, savaş sürecinde hükümet ve ordu arasındaki çatışmadan yola çıkarak bunun siyasetçiler ile siyasetçiler arasındaki bir durum olduğuna dikkat çekmektedir. İki politik liderlik üzerinden savaş sırasında müttefikler arasındaki uyumsuzluğun siyasi bir doğaya sahip olduğunu belirtmekte ve bunu "ulusal hegemonya çatışması" olarak tanımlamaktadır (2011: 360). Ancak Gramsci, eserlerinde özellikle uluslararası ilişkilere pek temas etmemiştir. Bu noktada Cox, Gramsci'nin perspektifinden uluslararası ilişkilere bakmayı amaçlamıştır (1993: 49).

Hapishane Defterleri'ni uluslararası ilişkiler boyutuyla inceleyen Cox, Gramsci'nin uluslararası ilişkilere yapısal özelliklere dikkat çektiğini belirtmektedir. Ayrıca devletin temel birim olduğunu, sosyal sınıfların bu yapı içinde hegemonyasını inşa ettiğini, ulusallaşan sınıfın uluslararası ilişkilerin yapılanmasına öncül olduğunu belirtmektedir. Söz konusu sistemde Gramsci'ye göre büyük güçler, küçük güçlere göre daha özerkti. Ayrıca büyük güçler, küçük güçleri ekonomik olarak etki altına almaktadır (1993: 58-59). Uluslararası ilişkiler kapsamında hegemonyanın ne olduğuna değinen Cox, 1845-1875 yılları arasında İngiltere'nin hegemon güç olduğunu belirtmektedir. 1875-1945 yılları arasında İngiltere'ye karşı muhalif sesler yükselmiş, düzen değişmiş ve 1945-1965 yılları arasında ABD merkezli yeni bir hegemon düzen kurulmuştur. 1960-1970'li yıllardan itibaren bu düzenin iyi işlemediğinin anlaşıldığını savunmaktadır (1993: 60).

Var olan düzende karşı-hegemonyanın ekonomik düzene dair talepte bulunma ihtimali vardı. Buna karşı Cox'a göre, bir devletin hegemon hale gelmesi için bir dünya düzeni inşa etmesi gerekmektedir. Düzenin özelliğinin doğrudan sömürü değil, farklı devletlerin de düzeni kendi çıkarlarıyla uyumlu bulabilmelerinin olması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda ülkelerdeki sivil toplumlar üzerinde sosyal sınıflar arasında ilişki kurularak denklem tamamlanabilecektir (1993: 61). Yani neo-Gramsci yaklaşımının kurucusu olan Cox, hegemonyanın devlet, küresel düzen ve üretim ilişkileri alanında kurulabileceğini savunmaktadır (Bieler ve Morton, 2004: 87-88). Zira dış hegemonya, iç hegemonyanın dışa yayılması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Böylelikle sosyal, siyasal ve ekonomik bir yapı olarak tanımlanan hegemonya inşa edilmektedir. Uluslararası örgütler ise hegemonyanın kurumları rolünde olan ana aktörlerdir. Örgütler üzerinden hegemon güç ve yapı, devletlerin politikalarını etkilemekte, asimile etmekte ve bir süre sonra desteğini almaktadır (Cox, 1993: 62-63).

Cox, uluslararası ilişkileri ve var olan düzeni sosyal ilişkiler ağı şeklinde değerlendirmektedir. Dünya düzeninde yapısal bir değişiklik, sosyal ilişkilerde ve ulusal siyasi düzende yaşanan temel değişimlerle alakalıdır. Bu değişim de ortaya çıkacak olan yeni bir tarihsel blok ile mümkündür (Cox, 1993: 64). Bu noktada Cox, "dünya düzenini değiştirme görevinin ulusal

sınırlar içinde yeni tarihi bloklar inşa etmeye yönelik uzun ve zahmetli bir çabayla" (1993: 65) başladığını vurgulamaktadır. Bu noktada ülkelerin ulusal değerlerinin, denklemlerinin ve dinamiklerinin değişiminin var olan hegemonik uluslararası sistemde değişimi de beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu durumda uluslararası örgütlerin etkisinin zayıflaması, toplumlardaki milliyetçilik algısının güçlenmesi ve ulusal değerler ile çıkarların ön plana çıkması gerekmektedir. Zira ulusal çıkarını (raison d'état) ön plana çıkararak bir aktör, hegemonik güç ile çıkar çatışmasına girecektir. Toplumsal sınıfların oluşturmuş olduğu konfigürasyon, devletlerin amaçlarının sınırlarını ve ulusal çıkarlarını belirlemektedir. Bu noktada devletin bir düzenin devamı ya da yeni bir düzenin inşası noktasında harekete geçebilen bir aktör olduğu göz ardı edilemez. Ayrıca bir devletin kendi iç toplumunu organize etmesi ile dışarıda amaçlarını gerçekleştirme arasında pratik bir ilişki bulunmaktadır (Cox, 1987: 105-107).

ABD, ekonomik kaynaklarını ve ideolojik değerlerini II. Dünya Savaşı'nın ardından oluşan konjonktürde hegemonyasını inşa etmiş ve kullanmıştır. Bu süreçte Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Marshall Planı gibi araçlar üzerinden dünyadaki ekonomik düzeni şekillendirmeye başlamıştır. Kurulan mekanizmalar sayesinde de ABD'nin çıkarları ve değerleriyle uyumlu veya en azından çıkarların çatışmadığı bir hegemonyanın temelleri atılmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde bütün kapitalist ülkeler Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) bünyesine katılarak yeni dünya düzenine bağlılıklarını teyit etmişlerdir (Cox, 1987: 214-216). Bu süreçte ABD hegemonyasına karşı çıkan ana aktör, sosyalist bir hegemonya inşa etmeye çalışan Sovyetler Birliği'dir. Diğer bir grup ise iki kutup arasında tercih yapmak istemeyen Bağlantısızlar Hareketi'dir. Bağlantısızlar, kapitalist ülkelerin dahil olduğu hegemonik yapıya açıkça karşı bir tutum benimsemeseler de aralarında değer ve çıkar farklılıkları olduğunu bir noktada gösterdikleri söylenebilir.

Keyman, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte aslında ötekisini kaybeden kimliğin hegemonyasını da kaybetmeye başladığını savunmaktadır. Yeni tehdit kaynakları söylemi üzerinden hegemonyanın devamı amaçlanırken hegemonya mücadelesi etnik veya dini kimliği ya da inançları içermektedir. Ancak kimlikli farklılıkların yanı sıra ekonomik sorunların da teşvikiyle 11 Eylül terör saldırısı yaşanmıştır (2006: 6-8). Bu saldırı, kapital değerleri savunan hegemonik güce karşı bir tepki olarak da görülebilir ve ABD'nin gücünün ömrüne dair tartışmaları da başlatmıştır (Murray, 2012: 2). Keyman'a göre, ABD'nin de bunu bir savaş olarak nitelendirmesinin nedeni de budur. Ayrıca ABD'nin İngiltere'nin desteğini alarak Afganistan ve Irak'a gerçekleştirdiği müdahaleler, Birleşmiş Milletler'in (BM) meşruiyetini tartışmaya açmıştır. Diğer yandan ABD, askeri müdahaleleri ve haydut devlet söylemleriyle hegemonyayı askeri temelde yeniden üretmek (2006: 8-10) isterken aslında yarattığı güvensizlik nedeniyle bu araçlara verilen önemi de arttırmıştır.

Devletler bazında ise ABD hegemonyasına karşı ilk tepki Latin Amerika'dan yükselmiştir. 1999 yılında Venezuela'da yönetime gelen Hugo Chavez, 21. Yüzyıl Sosyalizm söylemiyle hegemonya karşıtı politikasını ortaya koymuş ve ilk dönemlerde Ekvator ile Boliviya'yı içerecek şekilde bir etki oluşturabilmiştir (Ellner, 2013: 5-6; Eaton, 2013: 421-422; Ellner, 2011: 14-15; Nelson, 2018: 1-2). 2008'deki Küresel Finansal Kriz'le birlikte var olan sisteme olan güven sarsılmış ve tek merkezli olan küreselleşmeye karşı soru işaretleri oluşmuştur. Özellikle Avrupa, ABD'nin hegemonyasında kullandığı değerleri benimsese de daha özerk bir aktöre dönüşme stratejisini benimsemiştir (Lavery ve Schmid, 2021: 1322-1323). Ancak ABD'nin çeşitli dönemlerde yayımladığı Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri incelendiğinde inşa etmeye ve güçlendirmeye çalıştığı askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik hegemonyaya karşı bir rakip çıkmasını istemediği anlaşılmaktadır (Office of the Secretary of Defense, 2023). Bu nedenle de hegemon güç ABD ile stratejik özerklik kazanmaya veya kutup olmaya çalışan aktörler arasında çeşitli süreçlerde tansiyon yükselmeye başlamıştır.

Neticede hegemonya, egemen sınıfın/aktörün bir toplumda/sistemde baskın ve belirleyici olması ve kendi değerlerini çeşitli araçlarla doğal hale getirmesi ve nüfuz oluşturması şeklinde tanımlanabilir. Gramsci'nin belirttiği üzere bu hem zorlama hem de rıza ile gerçekleşmektedir. Ancak değişen dünyayı mekanik bir şekilde okumak, Marks'ın hatasının tekrarlanmasına neden olacaktır. Zamanla değişen dengeler ve dinamikler ülkelerin algısının yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Kim'in (2022: 48) de belirttiği üzere "Ebedi bir dünya düzeni yoktur, çünkü egemen düzen bir gün sonunda sona erecektir. Yeni oluşan düzenin şekli, tüm katılımcıların koşullarına ve umutlarına bağlıdır."

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde bakıldığında siyasi, askeri ve ekonomik kapasitesi artan ya da uygun jeopolitik denklemlerin oluştuğunu düşünen aktörlerin var olan hegemonik yapıdaki değişim arzusu sistem düzeyinde de değişimi beraberinde getirmektedir. Örneğin oluşan konjonktürde devletler ve toplumlar, bir hegemonik gücün zorlamasına rıza göstermek yerine ya hegemonik yapıya karşı çıkmakta ya da eşit aktör olmaya çalışmaktadır. Bu süreçte yükselen bir güç olarak Çin ve var olan düzenin önemli yönlerini reddeden orta ölçekli güçte aktörler ortaya çıkmaktadır (Haass, 2019: 28). Bu noktada ise hegemonik sistem, tartışmaya açılmakta ve ABD'nin merkezde olduğu düzen eleştirilmektedir. Günümüzde bunun en güçlü kanıtları, artan çok kutupluluk talepleri ve çeşitli aktörlerin elde etmeye çalıştığı stratejik özerkliktir.

Kim (2022: 49), Çin liderliğindeki düzenin değerlere değil, kaynaklara dayandığını savunmaktadır. Bu noktada Çin'in iç yapısındaki otoriter düzen, insan hakları ihlalleri ve devletçi ekonomisi, liberal olmayan bir hegemonya inşa edileceği mesajını vermektedir. Haass'a (2019: 28-30) göre, böyle bir ortamda "bozulmakta" olan düzenin bir felakete gitme ihtimali bulunmaktadır. Devletler stratejik özerklik kazanarak aslında ABD hegemonyasına bağımlı olmak yerine bağımsız hareket

etmeleri, var olan hegemonik sistemin ya da güçlü bir tek kutuplu sistem inşasının önündeki en önemli engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde kural koyucular (rule-makers), kurala uyanlar (rule-takers) ve isyancı devletlerin (rebel states) olduğu üç aktörlü bir dünya sistemi vardır (Escudé, 2015: 47). Orta ölçekli güçlerin isyancı devletler olduğu iddia edilebilir ve örneğin Hindistan gibi bu devletler artık kurala uyma noktasında isteksiz davranarak daha ziyade kural koyucu rolüne geçmek istemektedir (Florini, 2011: 25). Bu talep ise hegemon güç olan ABD'nin nüfuzunu zayıflatacaktır.

2. Orta Ölçekli Güçler

Dünya düzeninde yaşanmakta olan değişimde ön plana çıkan aktörler temel olarak Çin, orta ölçekli güçler ve çeşitli güvenlik tehditleri yaratan devlet dışı aktörlerdir (Haass, 2019: 28; Kim, 2022: 49). Çin'in ABD'ye karşı bir rakip olarak ortaya çıktığı bir dönemde hegemonyanın tartışılmasını isteyen orta ölçekli güçteki devletlerin de önemli bir rol oynadığı aşıkardır. Orta ölçekli gücün ne olduğuna dair net bir kriter bulunmamaktadır. Schweller (2017: 5), orta ölçekli gücün kendi bölgesindeki çıkarlarıyla ilgilendiğine dikkat çekerek bölgesel dengesizlikte dengeleyici, bölgesel denklemleri bir tarafın lehine etkileyebilen iktidar belirleyici ve bölgesel gerilimlerde kendi çıkarını elde edici (tertius gaudens) özelliği olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca orta ölçekli güçlerin köprü kurucu rolünün bulunduğunu belirterek coğrafyası ve kimliği bu süreci kolaylaştırmaktadır. Bu noktada jeopolitik konum, bir devletin orta ölçekli güç olduğu iddiasını güçlendirmektedir (Schweller, 2017: 5).

Orta ölçekli güç için üç farklı modelden bahseden Chapnick (1999: 73-76), bunların fonksiyonel, davranışsal ve hiyerarşik olduğunu dile getirmektedir. Fonksiyonel açıdan orta ölçekli güçler, çıkarları çerçevesinde uluslararası siyasette etki yaratabilmektedir. Ancak bu etki, siyasi ve ekonomik güçlerine göre dalgalanma göstermektedir. Davranışsal model ise çok taraflılık, çatışma yönetimi ve ahlaki güç kavramları üzerinden şekillenmektedir. Örneğin çok taraflılık, orta ölçekli güçler için önemlidir. Çatışma yönetimi ise farklı kutuplarda olan aktörler arasında orta bir noktada bulunmayı ve arabuluculuk yapmayı gerektirmektedir. Son olarak hiyerarşik model ise dünyadaki sistemi bir tabaka halinde görmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) bulunan beş devlet büyük, diğer özel bir yetkileri olmayan devletler ise küçük güç olarak kabul edilmiştir. Ancak süper güç olarak ABD ve Sovyetler Birliği'nin tanımlanmasıyla uluslararası denklemlerde orta ölçekli güç olduğu da kabul edilmiştir (Chapnick, 1999: 76-79).

Cooper ve diğerleri, orta ölçekli güce dair konumsal, coğrafi, normatif ve davranışsal olmak üzere dört yaklaşım belirlemiştir. Konumsal temel olarak orta ölçekli güç coğrafi konum, büyüklük, nüfus, ekonomik kapasitesi, askeri yeteneği ve diğer karşılaştırılabilir özellikler üzerinden güçlüden zayıfa doğru sıralanan devletler arasındaki orta kısma denk gelenlerdir. Bu bir nevi hiyerarşi olarak da okunabilir. Coğrafi yaklaşım ise kutuplaşan dünyada fiziksel ve ideolojik açıdan orta noktada bulunan devletleri orta ölçekli güç olarak göstermektedir. Normatif yaklaşıma göre, orta ölçekli güçler büyük ve küçük güçlere göre daha akıllı ve erdemlidir. Askeri kuvvetten ziyade diplomatik etkiye önem vermektedirler. Ayrıca kurulmakta olan düzende daha aktif rol oynamaktadırlar. Davranışsal yaklaşıma göre, orta ölçekli güçleri davranışları belirlemektedir. Uluslararası sorunlarda çok taraflılığı, sorunlarda uzlaşmacı tavrı ve diplomaside "iyi uluslararası vatandaşlık" kavramını benimsemektedir (Cooper vd., 1993: 17-19).

Marksist açıdan bakıldığında dünya sistem teorisinde Wallerstein, ülkeleri merkez (core) ve çevre (periphery) olarak ayırmaktadır. Ayrıca çevrenin kaynaklarını kendisine aktarırken kaynaklarını merkeze göndermek durumunda kalan, karmaşık ekonomik faaliyetleri, devlet mekanizmasının gücü, kültürel bütünlük gibi konularda merkez ile çevre arasında kalan yarı-çevre (semiperipheral) alanlar/ülkeler bulunmaktadır (Wallerstein, 1974: 348-350). Bu noktada yarı-çevrenin, orta ölçekli güç olduğu iddia edilebilir.

Kısaca yakın çevresinde siyasi, askeri ve ekonomik nüfuz oluşturabilen, dünya siyasetinde ve dengelerinde göreceli olsa da etki yaratabilen, bölgesel denklemlerde önemli bir rol üstlenebilen, arabuluculuk rolü oynayabilen, diplomatik girişimlerde bulunabilen aktörler, orta ölçekli güç statüsündedir. Ancak bu aktörlerin sürekli olarak orta ölçekli güç olarak kalacağını söylemek mümkün değildir. Chapnick (1999: 73), devletlerin uluslararası sistemdeki rolleri ve işlevsel yetenekleriyle tanımlandığına ve çok taraflılık ile barışı korumanın orta ölçekli güç için net kriterler olduğuna dikkat çekmektedir. Bu noktada çok taraflılık önemli bir ayrıntıdır. Zira orta ölçekli güçler, tek bir devlet yerine birden fazla devletle ilişkilerini geliştirerek kazanımlarını arttırmayı amaçlamaktadır. Soğuk Savaş'ın bittiği döneme dikkat çeken Cooper (2013: 964), orta ölçekli güçlerin kendisini hegemon gücün hem destekçisi hem de engeli olarak konumlandırabileceğine dikkat çekmektedir. Engel olarak konumlandırma sürecinde orta ölçekli güçlerin, hegemon aktörün karşısındaki rakip güçlerle yeni ilişkiler tesis edecekleri savunulabilir. Bu durum stratejik özerkliği beraberinde getirmektedir. Ayrıca stratejik özerk bir aktörün değişen güç dengeleri içinde kutup olma isteği, söylemi ve talebi artmaktadır. Yani daha üst seviyede uluslararası statü arzu etmektedirler (Chapnick, 1999: 76). Bu durum da sistemdeki anarşik ortamı güçlendirebilir.

Söz konusu kriterler çerçevesinde bakıldığında AB'nin, Hindistan'ın ve Türkiye'nin orta ölçekli güç oldukları söylenebilir. Zira söz konusu aktörlerin siyasi, askeri ve ekonomik kapasiteleri ya yakın çevrelerinde etkilidir ya da çeşitli dönemlerde

dalgalanmalar yaşamaktadır. AB'nin siyasi ve ekonomik gücüne rağmen Kosova'daki ve Ukrayna'daki çatışmalarda görece etkisiz kalması, Hindistan'ın askeri ve ekonomik gücüne rağmen bir siyasi etki yaratamaması ve Türkiye'nin askeri ve siyasi gücüne rağmen ekonomik olarak yakın coğrafyasında bir nüfuz oluşturamaması bunun göstergesidir. Ayrıca örneğin Hindistan, yükselen bir güç olarak tanımlansa da günümüzde yine de bir orta güç olarak görülebilir. Zira günümüzdeki konjonktürde bulunduğu konum buraya işaret etmektedir.

3. Stratejik Özerklik

Modern anlamda stratejik özerklik, 1998 yılına kadar uzanan bir kavramdır. AB'nin küresel gerçeklerle yüzleşmesi ve çıkarlarını öncelikli hale getirmesi gerektiğine dair tartışmalar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu kapsamda stratejik özerklik ya da Fransa'nın tabiriyle "Avrupa egemenliği" kavramı, bir aktörün dış politika ve güvenlik konularında kendi önceliklerini belirleme ve kendi kararlarını verme yeteneği kazanmasıdır. Bu temelde bir aktörün kendi kapasitesini arttırmaya çalışması, aldığı kararları uygulamak istemesi ve bu amaçla siyasi ve maddi araçlara sahip olmaya çalışması stratejik özerklik kavramını özetlemektedir. Bunun üçüncü şahıslarla veya yalnız başına yapılabileceği dile getirilmektedir (Lippert vd., 2019: 5; Lewander, 2021: 8). Ancak stratejik özerklik, dış politika ve güvenlik konularının da ötesinde ticaret, diplomasi veya enerji gibi dış boyutu olan politik alanları da kapsamaktadır (Pieper ve Lak, 2019: 25).

Lippert ve diğerleri (2019: 5), güçlü stratejik özerlikten bahsederek bu kavramın başkaları tarafından koyulan kurallara isteksiz bir şekilde uyulması yerine kuralları belirleyebilmek, değiştirebilmek ve uygulayabilmek anlamına geldiğini dile getirmektedir. Hedef, bir aktörün değerlerini ve çıkarlarını koruması ve geliştirmesidir. Ana ayrıntılardan biri ise aktörün diğer aktörlerle ilişki geliştirmesinde, ortaklık ve ittifak kurmasında kendi başına karar vermesidir (Lippert vd., 2019: 5). Ayrıca yükselen güçler, hegemonik güce olan bağımlılıklarını azaltmayı istemektedir (Kutlay ve Öniş, 2021: 1089). Bu durum hegemonik sistemin ve gücün sorgulanması demektir.

AB'nin stratejik özerkliği, genel olarak egemenlik, bağımsızlık, tek taraflılık ve otarşi ile karıştırılabilmektedir (Tocci, 2021: 3). Ancak bunlarla doğrudan bir ilgisi bulunmayan stratejik özerklik, aktörün kendi yasaları ve değerleri çerçevesinde varlık gösterirken yalnız olmasını gerektirmemektedir. Çok taraflılık, aktörün politikalarını etkilediği sürece BM, ABD, NATO, Afrika Birliği, ASEAN veya MERCOSUR gibi farklı aktörlerle de ilişkilerini sürdürecektir. Özerklik algısı hem iç hem de uluslararası faktörler üzerinden şekillenmektedir. Bu noktada Tocci (2021: 9), özerk bir aktörün yasalarını ve değerlerini hem kendi içinde koruyarak hem de şekillenmesinde etkili olduğu uluslararası düzende ortak olarak yaşayabileceğini savunmaktadır.

Stratejik özerkliği, AB'nin temel hedefi olarak tanımlayan AB Konseyi, kavramı şu şekilde özetlemektedir (The European Council, 2021):

- Otarşi, korumacılık, izolasyonizm veya tek taraflılık değildir,
- NATO'nun veya transatlantik ittifakın reddetmek manasına gelmemektedir,
- Güvenlik ve savunmayla sınırlı değildir,
- Çıkarların ve değerlerin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır,
- Amaç değil, amaca ulaşmak için bir araçtır.

Bu bağlamda şu soru sorulabilir: Daha geniş bir perspektiften bakıldığında ilişkileri olumlu ve güçlü olsa da bir aktörün çıkarlarının ve değerlerinin hegemon gücün çıkarları ve değerleriyle çatışması durumunda süreç nasıl bir noktaya evrilecektir? Göz ardı edilmemesi gereken ayrıntı, rekabetin ve tansiyonun arttığı dünyada stratejik özerk bir aktörün çıkarlarını ve değerlerini daha etkin bir şekilde savunmak için sert ve yumuşak güç araçlarını kullanacağı (Yan, 2023: 184) ve stratejik özerkliğin yumuşak gücün yanı sıra sert gücü de gerektirdiğidir (Coelmont, 2019: 1). ABD, sert gücüyle ön plana çıkarken, AB yumuşak güç ya da güvenlik kaynağı olarak görülmektedir. Stratejik özerklik elde eden AB'nin yaşayacağı değişim, Avrupa'daki güvenlik konusunda AB, ABD ve NATO arasındaki rolleri de değiştirmesi muhtemeldir. Avrupa örneğinden yola çıkan Fischer'e (2017: 56) göre, stratejik özerklik özünde askeri yeteneklerde özerklik ve daha iyi savunmayı içermektedir. Burada iki yaklaşım ortaya çıkmaktadır. İlki AB'nin stratejik özerkliğinin transatlantik ilişkilerde bölünme yaratacağını savunan şüpheçilerdir. İkincisi ise Asya-Pasifik'te tansiyonun arttığı bir dönemde AB'nin stratejik özerkliğinin AB ile NATO arasındaki ilişkiler ve dinamikler devam ettiği sürece faydalı olacağını savunanlardır (Juozaitis, 2023: 1-2).

Stratejik özerkliği, Latin Amerika boyutuyla inceleyen Escudé (2015: 51), kavrama eleştirel açıdan yaklaşarak orta ölçekli güçteki bir aktör, dış politikada sınırsız seçim ve manevra özgürlüğüne sahip olsa da özgürlüğü kullanmanın maaliyeti olduğunu savunmaktadır. Ancak gücün ve ekonomik kalkınmanın da bir sonucu olarak stratejik özerklik isteğinin gerçekleştiğini kabul etmektedir. Çevresel realizm (peripheral realism), çerçevesinden kavramı inceleyen Escudé (2015:

51), stratejik özerkliği daha fazla güç elde etme amacı taşıdığına özerklik yatırımı (investment of autonomy) ve basitçe sergilendiğinde ve harcandığında özerklik tüketimi (consumption of autonomy) olarak tanımlanmaktadır. Stratejik özerkliğin yatırım çerçevesinde orta-uzun vadede ve tüketimi kapsamında kısa vadede hegemonyaya zarar vereceği söylenebilir. Zira bölgesel ittifaklar, ekonomik ve siyasi bütünleşme ve gelişmiş müzakere yeteneği, amaca ulaşmadaki üç stratejiyi oluşturmaktadır (Tickner, 2015: 79). Stratejik özerklik arayışında yapısal fırsatlar, siyasi kurumların istekliliği ve yerel maddi yetenekler olmak üzere üç değişken fonksiyon bulunmaktadır (Kutlay ve Öniş, 2021: 1089). Bunların neticesinde elde edilen kazanım ise toprak bütünlüklerini tam manasıyla garanti edemeseler de saldırganlara karşı yaptırım uygulamak için yeterli güce ve iç işlerinde serbest karar alma hakkına kavuşmalarıdır. Aksine bağımlı olmayı sürdüren aktörler ise dış kontrolün sayısız formlarıyla sınırlandırılmaktadır (Tickner, 2015: 79).

Stratejik özerk bir aktörün kısa, orta veya uzun vadede ABD'yle karşı karşıya gelmesi güçlü bir ihtimaldir. Bu sadece doğrudan çıkarların çatışması üzerinden de gerçekleşmeyebilir. Stratejik özerk aktör, Asya-Pasifik'te tansiyon artarken Çin'le kuracağı ilişkiler de ABD'yi rahatsız edecek ve Washington yönetimi bunu hegemonyasına karşı bir meydan okuma olarak görecektir. Ukrayna Savaşı sürecinde Tayvan Krizi daha güçlü bir şekilde ortaya çıkarken, AB, gerginliğe rağmen Çin'le ilişkilerini geliştirme noktasında bir irade sergilemişti.

Almanya Şansölyesi Olaf Scholz'un (2022) *Foreign Affairs* için kaleme aldığı "Çok Kutuplu Bir Çağda Yeni Bir Soğuk Savaş'tan Nasıl Kaçınılır?" başlıklı yazısı aslında Berlin'in çok kutuplu bir dünya inşa edilmekte olduğunu onaylamaktadır. Ayrıca Scholz, çok kutuplu bir dünyada nasıl tarafsız kalacaklarını sorgulamaktadır. Bu bağlamda Almanya'nın ve Avrupa'nın daha aktif bir rol üstlenmesi söylemi üzerinden askeri kapasiteyi artırma kararı aldıklarını beyan etmiştir. Ek olarak, Çin'in diğer devletlerle kurduğu ilişkilerin Kuzey Amerika ve Avrupa'nın aleyhinde olmadığına dikkat çekerek çok kutuplu sistemde ABD'nin itirazlarına rağmen bu devletle ekonomik ilişkilerini sürdüreceği mesajını vermiştir. Bu ABD'nin korumaya çalıştığı hegemonik sistem içinde çeşitli aktörlerin farklı güçlerle ilişkilerini sürdüreceğinin göstergesidir. Dolayısıyla ABD'nin hegemonyasının zayıflaması demektir. Hegemonik düzen ve aktörlerin talepleri Tablo 1'deki gibi çerçevelendirilebilir. Bu bağlamda kural koyucu aktör ABD; kurala uyan aktör Norveç; özerk aktör AB, Hindistan veya Türkiye; karşıt aktör ise Çin'dir.

Tablo 1. Hegemonik Düzende Aktörler, Talepleri ve Yapıya Etkileri

Aktörler	Talepleri	Hegemonik Yapıya Olası Etkisi
<i>Kural Koyucu Aktör (Hegemon)</i>	Düzenin sürmesi ve kalıcı hale gelmesi, Dünya sisteminin ve değerlerinin tartışmaya açılmaması, Hegemonyasına karşı siyasi, askeri, ekonomik, güvenlik ve teknolojik boyutuyla bir alternatifin çıkmaması.	Devam etmesi yönünde.
<i>Kurala Uyan Aktör (Hegemon güce bağımlı aktör)</i>	Kurala uyan aktör olarak hegemonik sistemin devam etmesi, Hegemon güçle ortak hareket ederek belirlendiği hedeflerin gerçekleşmesi.	Devam etmesi yönünde.
<i>Özerk Aktör (Hegemon gücün değerlerini onaylayan ancak sistemin revize edilmesini isteyen stratejik özerklik arayışındaki aktör)</i>	Onayladığı değerlerin tartışmaya açılmaması, Daha özerk ve bağımsız olabilmesi, Var olan değerler çerçevesinde dünya sisteminin devam etmesi, Dış politikada daha bağımsız karar alabilmesi, Askeri ve ekonomik kapasitesinin artması, Dış politikaya dair kararlarını uygulayabilmesi, Yakın çevresi üzerinde nüfuz oluşturabilmesi, Çeşitli aktörlerle kazan-kazan çerçevesinde ilişkilerinin güçlenmesi, Kurala uyan değil, kural koyanlardan biri olması, Çok kutuplu bir dünya sisteminin inşası ve ileriki süreçte bir kutup olabilmesi.	Değerler noktasında devam etmesi ancak ilişkiler ve karar alma konusunda değişimler yaşanması yönünde. Hegemon güç, ortaya çıkan yeni alternatifler nedeniyle nüfuz kaybedecek ve çok kutuplu bir dünya sistemi inşa edilecek.
<i>Karşıt Aktör (Hegemonik sisteme karşı olan aktör)</i>	Dünya sisteminin tamamıyla değişmesi, Tek bir ülkenin hegemonyasında olan siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel yapının yıkılması, Hegemonik gücün etkisinin kırılması, Küresel güce dönüşmesi,	Hegemonyanın kuralları, değerleri ve aktörleri çerçevesinde değişmesi yönünde.

Çok kutuplu ve ileri süreçte kendisinin hegemon olduğu bir yapının inşa edilmesi.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

4. Stratejik Özerklik Çerçevesinde Aktörlerin İncelenmesi

4.1. AB

Avrupa'nın daha özerklik arayışı II. Dünya Savaşı sonrası döneme kadar dayanmaktadır. 1948 yılında Batı Birliği'nin ve ardından askeri ve güvenlik amaçlı Batı Birliği Savunma Teşkilatı'nın kurulması kararlaştırılmıştır. NATO'nun kurulması üzerine örgütlenme kısa ömürlü olmuştur (Çesnakas, 2023: 14-15). Sovyet tehdidini kullanan ABD, Avrupa'da siyasi, ekonomik ve askeri nüfuz kazanmıştır. Bu yüzden stratejik özerklik arayışı siyasi olmasa da askeri boyutuyla ertelenmiştir. Soğuk Savaş döneminde Fransa, stratejik özerkliğin kazanılmasını teşvik eden ana aktör olmuştur. 1950'de Fransa Başbakanı René Pleven'nin Avrupa Savunma Topluluğu'nun (AST) kurulması teklifi bunun örneğidir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Avrupa, stratejik özerklik kapsamında adımlar atmaya başlamıştır. 1992'de Maastricht Antlaşması'nda bahsedilen Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ilk adımı olmuştur. Yugoslavya ve Kosova savaşları ile Srebrenitsa Katliamı, AB'nin yakın çevresine müdahale edebilme düşüncesini güçlendirmiştir. 1998 yılında İngiltere ve Fransa, Saint-Malo Deklarasyonu'yla stratejik özerkliğin temel bir çerçevesini çizmiş ve ODGP'nin güçlendirilmesi noktasında uzlaşmışlardır (Çesnakas, 2023: 15-18).

2013 yılına gelindiğinde stratejik özerklik, AB Konseyi kararlarında yer almıştır. AB ile NATO arasındaki ortaklıktan bahsedilirken eşit aktörler olduklarına, karar almada özerkliklerine ve NATO'nun rolünün azaldığına dikkat çekilmiştir. İngiltere, Avrupa'nın güvenliği konusunda NATO'yu öncelikli görmüş ve Avrupa ordusu tartışmalarına soğuk yaklaşmıştır. Brexit'le bu durum değişince Almanya ve Fransa başat aktörler olmuştur (Çesnakas, 2023: 21-22) ve AB'nin stratejik özerklik arayışının güçlendiği söylenebilir. Libya ve Ukrayna'da yaşananlar, AB'nin askeri kapasitesini arttırmasına imkan tanımış ancak Rusya'yı engelleme konusunda NATO'nun eli güçlenmiştir. ABD Eski Başkanı Donald Trump'ın liberal düzenin temel değerlerine aykırı tutumu ve "Önce Amerika" söylemiyle Avrupa'yı ikinci plana atması AB'deki stratejik özerklik tartışmasını arttırmıştır. Almanya ile Fransa, AB'nin kendi kaderini eline alması gerektiğini beyan etmişlerdir (Lippert vd., 2019: 5-6; Lohmann, 2021: 444-445).

2016 yılında AB Küresel Strateji Belgesi yayınlanmıştır. Bu sayede çeşitli stratejik hedefler belirlenmiştir. Bunun için gerekli kapasitenin tamamlanması ihtiyacı doğmuş ve AB, hedeflerine ulaşmak ve stratejik özerkliği daha aktif hale getirebilmek amacıyla Stratejik Pusula'yı geliştirmiştir. Gelişmeler, Trump'ın müttefiklerin NATO bünyesinde gerçekleştirdiği harcamalarla yönelik sözleriyle birleşince AB'deki ABD'ye yönelik güvensizlik derinleşmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un NATO'nun beyin ölümünün gerçekleştiğine dair açıklaması ve Suriye'den askerlerini çekmesi (Oğuz ve Oral, 2022: 77-78), stratejik özerklik kapsamında atılan adımlar olarak görülebilir.

AB, Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği'ni (PESCO) de hayata geçirmeye çalışarak NATO üzerinden ABD'nin güvenlik konusundaki nüfuzunu zayıflatmaya çalışmıştır. AB, bir dirençle karşılaşmamak Avrupa ordusunun kurulmadığı, NATO'nun tamamlanacağı ve beklentinin yüksek olmaması uyarılarında bulunmuştur (Biscop, 2018: 191). Ancak şüpheli kesim, PESCO'yu NATO'ya karşı bir rakip olarak görmektedir (Pieper ve Lak, 2019: 24). Trump'ın söylemleri ve yaşanan sorunlar, Kırım'ın Rusya tarafından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhakı, Avrupa'ya yönelik artan tehdit algısı, Brexit sonrası AB içinde artan Almanya ve Fransa etkisi (Fischer, 2017: 57), jeopolitik rekabet, iç sorunlar ve Avrupa'da yükselen milliyetçilik stratejik özerklik arayışlarını güçlendirmektedir. Ayrıca bu gelişmeler, AB'nin zayıf noktalarını da göstermiştir (Yan, 2023: 182).

AB'nin bütünleşme sürecinde de stratejik özerklik çerçevesinde politika izlediği iddia edilebilir. Zira tek bir pazardan ekonomik ve parasal birliğe dönüşmesi, ortak özgürlük, güvenlik ve adalet alanının inşa edilmeye çalışılması ve belirli bir dış politika benimsenmesinin amaçlanması bunun kanıtlarıdır. Günümüzde Çin'in yükselişi ve ABD hegemonyasının zayıflaması da AB'de stratejik özerklik konusunda bir irade yaratmaktadır. Asimetrik ilişkide özellikle güvenlik boyutuyla ABD etkili olsa da AB, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ABD'ye güvenemeyeceğini düşünmekte ve sağlık, iklim, göç ve teknoloji konularında da özerk olmak istemektedir (Tucci, 2021: 3-4).

AB içinde Almanya'da her ne kadar soru işaretleri olsa da Fransa, ABD'ye olan bağımlılığın azalmasını ve egemenliği güçlendirilen AB'nin küresel sistemde müdahalede bulunan özerk aktöre dönüşmesini istemektedir (Puhl, 2018). Berlin yönetimi, AB'yi dış politikada güvenilir bir aktör haline getirmeyi hedeflemektedir. Buradaki ana amaç stratejik özerklik, "Avrupa'nın egemenliği" ya da başka bir deyişle hareket özgürlüğüdür (Ischinger, 2020: 254; Biscop, 2020: 83). Belirlenen hedefe ulaşabilmek ve uluslararası güvenliğin garantörü olmak için AB içinde güvenlik ve savunma konusunda daha fazla iş birliği ve entegre edilmiş bir savunma endüstrisinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Trump'ın AB ve

NATO özelinde dile getirdiği söylemler de AB'nin kendi içinde NATO'ya katkı sunacak olan bir savunma iş birliği için talep olduğu argümanı olarak kullanılmaktadır (Kellner ve Optenhögel, 2017: 17).

Retter ve diğerleri (2021: v-vi), bir çalışmada AB bünyesinde bir savunma konusundaki iş birliğinin ABD ve NATO'nun yararına olduğunu belirtmişlerdir. Ancak sürecin risksiz olmadığına da dikkat çekmektedirler. AB'nin NATO'dan uzaklaşması, savunma iş birliğinin NATO etkisi dışında gerçekleşmesi veya NATO'nun yok sayılması transatlantik ilişkiler ve ABD'nin Avrupa'daki nüfuzu için bir risk olarak değerlendirilmektedir. ABD'nin en önemli endişelerinden biri de ABD'nin düşman/rakip olarak algıladığı ancak AB'nin benzer bir tutum benimsemediği Rusya veya Çin gibi ülkelere beslediği ilgidir. Bu risk karşısında askeri ve güvenlik açısından parçalanmış bir AB'nin ABD'nin NATO içindeki nüfuzunun artmasına ve ittifakın daha tutarlı gelmesine yol açacağı iddia edilmektedir.

Küresel stratejisinde stratejik özerkliği hedefine koyan AB'nin gerekçelerinden biri de eleştirdiği aktör ABD olmadan çevresindeki bir ülkeyi istikrara kavuşturma ve güvenliği sağlama kapasitesine ihtiyaç duymasıdır (Kim, 2022: 54). Buradaki önemli ayrıntı ABD olmadan AB'nin aksiyon alma istediğidir. İki aktörün her bölgede çıkarlarının örtüşmesi zayıf bir ihtimaldir ve tarafların çıkarları çatışacaktır. Kuzey Akım 2, AB-Çin ilişkisi, Fransa'nın AUKUS'la dışlanması, Afganistan'a ve Ukrayna'ya yönelik politikadaki farklılıklar, AB ile ABD arasında güçlü çıkar çatışmaları olduğunun göstergesidir. Bu nedenle AB'nin olası bir rekabete hazırlıklı olmak için adım attığı da düşünülmektedir. Bu durum AB'nin ve AB üyesi devletlerin ABD'yle ortak güvenlik mekanizmalarından kopmayı makul bulmadığını ama aynı şekilde söz konusu mekanizmaları merkeze alarak güvenliklerini sağlamaya istekli olmadıklarını göstermektedir. Zira ittifakta ortak çıkarların ve değerlerin yanı sıra güvenlik ikilemi de bulunmaktadır (Topsakal ve Zengin, 2023b).

Trump'ın ardından yönetime geçen Joe Biden'ın transatlantik ilişkileri normalleştirilmesi, AB'nin stratejik özerklik arayışını durduramamıştır. Fransa, girişimlerini meşrulaştırabilen ve ABD'ye kabul ettirebilmek için "ABD'ye güvenilir bir ortak" olmak için teknolojik ve askeri de dahil olmak üzere özerk olması gerektiği argümanını kullanmıştır (Yan, 2023: 181-182). Bunun karşısında ise Ukrayna Savaşı'nı bir araç olarak kullanan ABD, Avrupa üzerindeki etkisini Rusya'yı ötekileştirerek tekrardan tesis etme imkanı kazanmıştır. AB'nin buna rağmen stratejik özerklikten vazgeçtiğini söylemek zordur. Ancak yeni güvenlik tehditleri, yeni ötekiler demektir. Bu da Avrupa'nın stratejik özerkliğe erişme sürecinin uzamasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda Fransa ve Almanya'nın direnmesine rağmen Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte ABD'nin Avrupa'daki nüfuzu tekrardan arttırmıştır. ABD, savaşın sürmesini isterken, Fransa ve Almanya bir an önce savaşın bitmesini savunmuştur. Bu nedenle Berlin, ilk dönemlerde ağır eleştirilere maruz kalmasına rağmen Ukrayna'ya kritik önemde askeri destek vermemiştir. Bu, ABD ile AB arasındaki çıkar çatışmasının önemli bir göstergesidir. Ayrıca Rusya'ya olan yaklaşımları da çıkar çatışmasının örneklerindedir. Neticede anlaşılmaktadır ki, ABD nüfuzu ve hegemonyası devam ettikçe AB, ödün vermek zorunda kalacaktır. Buna karşı AB, ABD'yle çatışmadan stratejik özerklik arayışındadır. Ayrıca AB, farklı devletlerden oluştuğu için stratejik özerklik konusunda tam bir uzlaşmaya sahip değildir (Kim, 2022: 54; Česnakas ve Juozaitis, 2023). Bu da AB'nin zayıf noktalarından biridir. Ancak AB'nin entegrasyon süreci incelendiğinde Birlik içinde ilişkilerin sürekli bir derinleşme ve genişleme evresinde olduğu anlaşılmaktadır. Ulus yapılarından oluşan AB için bu nokta bir zayıflık ve belirsizlik barındırır da Brexit sonrası süreçte Fransa ve Almanya merkezli olarak stratejik özerklik arayışının sürdüğü söylenebilir.

4.2. Hindistan

Bağımsızlık sonrası süreçte Hindistan'ın dış politikasını Güney Asya'daki üstünlüğü sürdürme düşüncesi ve eski Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun ortaya koyduğu bağımsızlık ilkesi belirlemiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş sürecinde herhangi bir bloğa dahil olmamış ve Bağılantısızlar Hareketi'nin önemli aktörlerinden birine dönüşmüştü. Ayrıca çatışan taraflar arasındaki rekabetten uzak durarak kazanımlarını maksimize etmek istemiştir. 1990 sonrası dönemde de diğer güçlerin rekabet sahasına dönüşmek yerine Yeni Delhi, bağımsız bir güç olabilmek için stratejik özerklik arayışına girmiştir. Zira bu arayış, bir noktada bağılantısızlığın devamı olarak kabul edilmektedir (Schaffer ve Schaffer, 2016: 2). Ancak Tourangbam (2014: 120), stratejik özerkliğin bağılantısızlıktan farklı olarak Batılı ülkelerle ilişki kurma yeteneği sağladığına dikkat çekmektedir. Dış politikasındaki değerleri ve bağımsızlığını korurken Batı ile yakınlaşarak çıkarlarına ulaşmak isteyen Hindistan'ın hedefi ise stratejik alan elde etmek ve güç toplamaktır (Monsonis, 2010: 611). Bu nedenle Hindistan, Batı'yla geliştirdiği ilişkilerin yanı sıra BRICS ve Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) de dahil olarak stratejik özerkliğini güçlendirmeye çalışmıştır (Wulf ve Debiel, 2015: 31). Ayrıca Hindistan, stratejik özerklik arayışına girerken, en gereklileri dışındaki ittifaklara şüpheyle yaklaşmaktadır (Dalmia ve Malone, 2012: 1029).

Ülkede bağılantısızlık kavramıyla da ilişkili olan güvenlik ve ekonomik açıdan başka aktörlere bağımlı olmama düşüncesi hakimdir. Ancak Hindistan'ın ekonomik ve askeri kapasitesi sınırlı olmuştur. Soğuk Savaş sonrası süreçte değişen iç ve dış denklemler, Hindistan'ın bir güç merkezi olarak yükselmesinin önünü açmıştır. Bu süreçte zayıf noktalarını belirleyen Yeni Delhi, strateji olarak ekonomik kapasitesini arttırmak için kendi modelini geliştirmeyi ve Batı ile Çin'in ana aktör olduğu dünya ekonomisine uygulamayı hedeflemiştir (Wulf ve Debiel, 2015: 30). Bununla birlikte kendi hegemonyasını korumaya

çalışan ABD'yle kurulacak eşitsiz bir ilişki, Hindistan'ı rahatsız etmeye yetmiştir (Schaffer ve Schaffer, 2016: 34, 43-45). Ayrıca Çin'in yükselişi, Hindistan'ın ekonomi ve teknoloji konusunda desteğe ihtiyaç duyması, küreselleşen dünya, artan enerji ihtiyacı, daha üst düzey bir uluslararası statü talep etmesi, Afganistan da dahil olmak üzere yakın çevresindeki gelişmeler, Yeni Delhi'nin neden stratejik özerklik arayışında olduğunu özetlemektedir (Piccone, 2016: 73).

Hindistan Başbakanı Narendra Modi'nin ABD'yle kurduğu ilişkilerin temelinde de Hindistan'ın bağımsız bir güç merkezi olarak kabul ettirme amacı vardır (Mahapatra, 2014: 238). "Hindistan rüyası"na atıf yapan Sikri (2014: 60) ise ülke yönetimlerinin özellikle 1998 yılında kendisini nükleer güç ilan ederek stratejik özerkliğini korumaya çalıştığını iddia etmektedir. BM de dahil olmak üzere başkalarından direktif almak istemeyen Hindistan, stratejik özerkliği diğer aktörlere yayma politikası izlemektedir. Ancak uluslararası toplumda bulunan bir korkunun Hindistan'ın insan hakları söylemleri üzerinden daha aktivist bir politika izlemesine engel olduğu iddia edilmektedir (Piccone, 2016: 86). Bu noktada Hindistan'ın aslında uluslararası toplumun ve hegemonyanın kendisine engel olduğunu belirterek en azından bölgesel bazda daha müdahaleci bir politika izleyebilmek için hegemonik yapının kendi lehine olacak şekilde zayıflamasını istediği söylenebilir.

Günümüzde Hindistan, bağımsız dış politikasında stratejik özerkliği etkili bir araç olarak kullanmaktadır. Örneğin Rusya'nın yanı sıra ABD'yle olumlu siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler geliştirmiştir. Karşılıklı ilişkiler ABD'nin hegemonyasını güçlendirmek için değil, Hindistan'ın stratejik özerkliğini güçlendirmek amaçlı yapılmıştır. Ayrıca ABD'de Hindistan lehine çalışan bir lobi oluşmuştu. Ancak ilişkiler sorunsuz bir şekilde ilerlememiş ve Hindistan için çıkarları öncelikli olmuştur. Bu bağlamda Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı (NPT) ve Kapsamlı Nükleer Test Yasağı Anlaşması'nı (CTBT) imzalamayı reddeden Yeni Delhi yönetimi, beş ülkeyi içeren nükleer kulübün adil olmadığını savunmuştur (Schaffer ve Schaffer, 2016: 50-51). Batı ile ekonomik, siyasi ve kültürel çeşitli ilişkilere sahipken diğer yandan Rusya'yla silah ticareti yapabilmektedir (Kaura, 2019: 57-59). Ayrıca ABD'nin tepkisine ve yaptırım uygulanma ihtimaline rağmen Rusya'dan S-400 almış ve enerji ithal etmeye başlamıştır. ABD, Çin'in karşısına Hindistan'ı bölgesel bir rakip olarak çıkarmaya çalışırken Yeni Delhi'nin ise stratejik özerkliğini güçlendirdiği görülmektedir.

Hindistan yönetimi değişen dünyaya, bölgesel denklemlere ve dış politikasına paralel olarak artan yetenekleri sayesinde Japonya ve Avustralya gibi aktörlerle yeni dinamikler geliştirmiştir. Bu bağlamda Hindistan, Hint-Pasifik bölgesindeki önceliklerini yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla 2012'de çeşitli Hintli siyasi entelektüel, stratejik özerklik anlamına da gelen (Wulf ve Deibel, 2015: 30) Bağlantısızlık 2.0 belgesini (Khilnani vd., 2012) ve 2020'de Hindistan Dışişleri Bakanı Subrahmanyam Jaishankar, farklı aktörlerin arasındaki rekabetten faydalanılmasını strateji olarak benimseyecekleri mesajını verdiği Hindistan Yolu (The India Way) kitabını yayınlamıştır (Traub, 2022). Bu noktada dış politikada daha bağımsız olan ve maksimum fırsatlara ulaşan Hindistan'ın iç kalkınmada da avantajlar elde edeceği savunulmaktadır (Tourangbam, 2014: 120).

Neticede Hindistan, revizyonist bir politika benimseyen devlet olarak ön plana çıkmaktadır. Söz konusu revizyonizm sınırlarla değil, dünyadaki hegemonik sistemle alakalıdır. Özellikle uluslararası örgütlerde Amerikalı ve Avrupalılara öncelik tanıyan sistemin revize edilmesini istemektedir. Bununla birlikte dünyayı yönettiği kabul edilen aktörler arasında olmayı ve bölgesel etkisinin sürmesini hedeflemektedir. Söz konusu hedef, askeri kapasitesini artırma potansiyeli olan Hindistan'ı kurala uyan değil, kural koyucu bir devlet olarak daha yüksek uluslararası statü isteyen ve ABD'nin hegemonyasını sorgulayan bir aktöre dönüştürmektedir (Schaffer ve Schaffer, 2016: 81). Hindistan günümüzde artan ekonomik gücü ve askeri varlığı ile diğer aktörlerle karşılaştırılmayacağı düşünülse de bulunduğu bölgedeki tehdit kaynakları, iç siyasetindeki sorunlar ve savunma sanayi konusundaki bağımlılığı, ülkenin etki kapasitesini sınırladığı için AB'yle arasında önemli bir paralellik olduğunu göstermektedir.

4.3. Türkiye

Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olan Türkiye'nin dış politikası denge esaslıdır. Denge politikasının temel amacı, farklı güçler arasındaki rekabeti kullanarak kazanımlarını azami seviyede hayata geçirmektir. Ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den üs ve toprak talebi üzerine dönemin Ankara yönetimi, yönünü net bir şekilde Batı'ya çevirmiş ve NATO'ya dahil olmuştur (Erhan, 2018: 543-550). Söz konusu dönem Türkiye, Kore Savaşı'na asker göndererek Batı merkezli sistemin inşasına katkıda bulunmak ve bu süreçte rol almak istediğini göstermiştir.

Türkiye ile Batı ya da daha spesifik bir yaklaşımla ABD arasındaki ilişkiler düşünüldüğü kadar sorunsuz devam etmemiştir. Küba Krizi sırasında ABD'nin Sovyetler Birliği'yle anlaşmasıyla Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin çekilmesi, Johnson Mektubu, haşhaş krizi, Kıbrıs konusu ve Türkiye'ye uygulanan askeri ambargo önemli kırılmalara neden olmuştur (Erhan, 2018: 682-688, 701-709). Bu süreçten itibaren Türkiye, stratejik özerkliği elde edebilmek için savunma sanayisi de dahil olmak üzere askeri (Bağcı ve Kurç, 2016: 9-10; Yeşiltaş, 2020: 96) ve ekonomik kapasitesini artırma ve iş birliği yaptığı aktörler çeşitlendirme yoluna gitmiştir. Ankara ile Moskova hattında ilişkiler normalleşmeye başlamış ve yoğunlaşan ilişkiler, Türkiye'nin yeni kazanımlar ve yatırımlar elde etmesini sağlamıştır. Bu durum ise ABD ve Avrupa ile olan bağların sorgulanmasına neden olmuştur. 1980'li yıllara geldiğinde Yunanistan'ın NATO'ya dönmek istemesine, dönemin Türkiye

Başbakanı Süleyman Demirel'in hemen onay vermemesi ve bazı taleplerde bulunması (Uzgel, 2018: 40-43) çıkarların çatışmasının göstergesidir.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Türkiye, daha rahat bir şekilde denge politikası izlemeye başlamıştır. Bu süreçte en çok dile getirilen faktörlerden bir de Türkiye'nin bağımsız bir dış politika izlemesi olmuştur (Dalay ve Keyman, 2021). Rusya'nın siyasi ve ekonomik olarak görece istikrarlı bir hal alması, Türkiye'nin ilişkilerini çeşitlendirme ve ABD'ye bağımlı olmama noktasında elini güçlendirmiştir. 16 Kasım 2001 tarihinde imzalanan "Avrasya'da İşbirliği Eylem Planı: İkili İşbirliğinden Çok Boyutlu Ortaklığa" belgesi ve daha sonraki süreçte gelişen ilişkiler (Çelikpala, 2008: 281-289), aslında Türkiye'nin ABD merkezli hegemonyaya karşı bir alternatif arayışı şeklinde okunabilir. AB ile olan sürecin devam etmesi ise Batı'nın hala öncelikli olduğunu ortaya koymuştur (Erol, 2018: 17-18).

Diğer yandan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti) iktidara gelmesinin ardından ilk dönemlerde Batı ile ilişkiler koparılmadan İslam ülkeleriyle olan ilişkilerin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ancak 11 Eylül terör saldırıları ardından Batı'da artan İslamofobi'nin etkisiyle dini değerlere gerçekleştirilen saldırılar, Türkiye ile Batı arasındaki olumlu dilek ve beklentilere ve ortaya atılan Medeniyetler İttifakı düşüncesine zarar vermiştir (Balci ve Miş, 2008: 394). Bunun sistemsel boyuta yansmasıyla ortaya çıkan "adil küresel düzen" söylemi (Zengin ve Topsakal, 2021: 155) bir stratejik özerklik adımı olarak görülebilir (Yavuz, 2022: 659). Bu noktada Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde dış politika kararlarında etkili bir isim olan Ahmet Davutoğlu'nun *Stratejik Derinlik* çalışması, Türkiye'nin stratejik özerkliğe nasıl olabileceği iddiasıyla hazırlandığı söylenebilir (Davutoğlu, 2009).

Ankara ile Washington arasındaki ilişkiler bir noktada olumlu devam etse de Türk iç siyasetinde ve Arap Baharı da dahil olmak üzere Türkiye'nin yakın coğrafyasında ve dünya siyasetinde yaşanan gelişmeler, özellikle 2015 sonrası süreçte Türkiye'nin proaktif bir politika izlemesine yol açmış (Yeşiltaş, 2020: 91). Ayrıca Batı'nın zayıfladığı algısı, dini kimliği ön planda olan Ak Parti'nin (Yavuz, 2022: 660) hegemonik düzene karşı daha çok sesini yükseltmesini sağlamıştır. Türkiye ile ABD arasındaki çıkar çatışmaları da Rusya'yla kurulan ilişkilerde, Suriye'de, Ege Denizi'nde, Ukrayna'da net bir şekilde görülmüştür. Terör örgütleri FETÖ ve PKK/PYD konusunda yaşanan uyuşmazlık da düşünüldüğünde Türkiye (Kaya, 2022: 381-383; Yetim ve Hazar, 2023: 179-180), ABD hegemonyasını güvenlik sorunu yaratan faktör olarak okumaya başlamıştır. Trump döneminde Türkiye'nin ekonomik olarak tehdit edilmesi ve Erdoğan'a gönderilen diplomatik dilden uzak mektup (Ho, 2019) da taraflar arasındaki bağların daha da zayıflamasına yol açmıştır. Buna karşı Türkiye, başta Suriye olmak üzere bölgede terörizmle mücadele kapsamında gerçekleştirdiği operasyonlar (Polat, 2020: 58) ile ABD'nin bölgeyi dizayn etmesine karşı olduğunu net bir şekilde göstermiştir.

ABD'yle olan bağları zayıflayan Türkiye, Rus uçağını düşürmesine rağmen Rusya'yla olan ilişkilerini düzeltmiş, savunma sanayisinde önemli atılımlar gerçekleştirmiş, ABD'nin itirazlarına rağmen S-400 almış (Keşvelioğlu vd., 2019) ve Ukrayna Savaşı'nda da denge politikasını sürdürmüştür. Bununla birlikte Asya-Pasifik'te ABD ile Çin arasında tansiyon artarken Ankara yönetimi Pekin'le ilişkileri güçlendirmeye çalışmıştır. Bu süreçte Erdoğan'ın özellikle BM'nin 69. Genel Kurulu'nda dile getirdiği "Dünya 5'ten büyüktür" söylemi (Erdoğan, 2017: 21) bir noktada var olan hegemonik sistemin eleştirisidir ve Yeniden Asya Girişimi (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019) stratejik özerklik kapsamında Batı'ya dengeleyecek şekilde Doğu'yla ilişkileri güçlendirme olarak değerlendirilebilir.

Türkiye, son dönemde yakın çevresindeki ülkelerle ilişkilerini normalleştirirken, Türk Dünyası'na daha etkili bir şekilde yönelmiştir. Zira stratejik özerklik kapsamında Çin'le ilişkilerini güçlendirmek isteyen Türkiye için bu bir jeopolitik ve jeoekonomik gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Orta Asya devletlerinin izlediği çok yönlü dış politika kapsamında önemli bir merkez olarak görülen Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üzerinden ilişkileri yapısal bir çerçeveye oturtmuştur (Kocatepe, 2022). 16 Mart 2023 tarihinde TDT Olağanüstü Zirvesi sırasında Erdoğan tarafından "artık çözüm üretemeyen uluslararası sistemin yeni sinerji merkezi" olarak TDT'yi işaret etmesi (İletişim Başkanlığı, 2023), Türkiye'nin Türk dünyasının desteğini alarak stratejik özerkliğini güçlendireceği ve hatta bir kutup olma iddiasında bulunacağı öne sürülebilir. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) başka devletler tarafından tanınması ve üzerindeki izolasyonun kırılabilmesi için TDT'ye gözlemci üye olması (Türk Devletleri Teşkilatı, 2022), Türkiye'nin stratejik özerklik noktasında kurala uyan aktör kategorisinden çıkmaya çalıştığının göstergesidir.

Suriye'de ve Irak'ta gerçekleştirdiği askeri operasyonların ve çeşitli ülkelerde açtığı askeri üslerin yanı sıra Libya'daki ve Karabağ'daki savaşın kaderini etkileyen bir aktör olması Türkiye'nin uluslararası düzende daha yüksek seviyede bir statü talebini güçlendirmiştir. Rusya'nın Ukrayna Savaşı'yla verdiği kayıplar ve düşünüldüğü kadar güçlü bir ülke olmadığının anlaşılması, bölgede güç boşluğu yaratmıştır. Ayrıca ABD ile Rusya ve Çin arasında artan tansiyon ve AB'nin de dahil olduğu süreçte Türkiye'nin büyük güçler arasında jeopolitik rekabet alanına dönüşme ihtimali bulunmuştur. Bunun karşısında Türkiye, daha aktif bir tutum izlemeye başlamış ve rekabet alanı olmaksızın rekabette katılan ülke olmayı tercih etmiştir. Ayrıca ABD merkezli hegemonik sistemin Türkiye'nin güvenliği ve çıkarlarıyla çatışması üzerine Ankara yönetiminin kurala uyan değil, kural koyucu bir aktör olmak istediğinin göstergesidir. Türkiye, ancak stratejik özerklikle uluslararası sistemde çıkarlarını koruyabileceğini ve güvenliğini sağlayabileceğini düşünmektedir (Roy-Mukherjee ve

Udeogu, 2023: 91). Neticede jeopolitik olarak merkezde oturan Türkiye, günümüzde karakol ya da tampon ülke yerine milli güvenliğini ve ulusal çıkarını önceliklendirdiği ve jeopolitik esneme amaçlı olarak stratejik özerklik kazanmayı hedeflediği görülmektedir (Topsakal ve Zengin, 2023c).

Sonuç ve Değerlendirme

Küresel düzendeki denklemler ve dinamikler sürekli değişmektedir. Bu durum var olan hegemonik sistemin tartışılmasını da beraberinde getirmektedir. 2008 finansal kriz, net bir şekilde bir merkeze bağlı olmanın zararlarını göstermiştir. Ayrıca jeoekonomik ve jeopolitik açıdan yükselen yeni güç merkezleri, ABD nüfuzundaki hegemonik sisteme karşı politikalar geliştirmeye başlamıştır. Çünkü var olan hegemonik sistemde çeşitli aktörler, ABD'yle çıkar çatışması yaşamaktadır. ABD'nin hegemonyasının inşa sürecinde en önemli katkıyı veren Avrupa bile çıkarları için stratejik özerklik arayışındadır.

ABD, hegemonyasına tek başına karşı koyamayan ve çeşitli aktörlerle geliştirdiği ilişkiler üzerinden kazanımlarını azami seviyeye çıkarmak isteyen devletlerin amacı daha bağımsız bir karar alma ve uygulama kapasitesine sahip olmaktır. Örneğin AB'nin Rusya'ya olan ilişkilerini olumsuz etkileyen faktörlerden biri ABD'dir. Diğer yandan Asya-Pasifik'te artan gerilim karşısında ABD, ana aktör olduğu NATO kapsamında Çin'i tehdit olarak kabul ettirebilmektedir. Bu nedenle AB, hegemonyanın zayıflamasını ve kendi kararlarını alabilecek bir kapasiteye ulaşmak istemektedir.

ABD'nin hegemonyasındaki sistemin dönüştürülmesinde orta ölçekli güçler için en önemli araçlardan biri stratejik özerkliliktir. Orta ölçekli güçler, ABD'nin dışındaki diğer devletlerle ilişkilerini geliştirerek kazanımlarını arttırmaya çalışmaktadır. Bu durum ise ABD'nin yerine tercih edilen yeni alternatif aktörler demektir. ABD'ye rağmen farklı aktörlerle kurulan ilişkiler, her ne kadar doğrudan olmasa da dolaylı yollardan hegemonik düzene aykırı bir durumdur. Örneğin ABD, küresel hegemonyasını kalıcı hale getirmeye çalışırken Hindistan'ın veya Türkiye'nin Rusya'yla sürdürdüğü ilişki bunun önündeki önemli engellerden biridir.

Diğer yandan var olan sistemde ABD'ye rakip olan ya da olmaya çalışan aktörlerle geliştirilecek ilişkiler, ilk süreçte ekonomik, teknolojik ve kültürel boyutta olsa da zamanla siyasi ve askeri boyuta evrilecektir. Bu ise ABD'nin çok boyutlu bir şekilde nüfuzunun ve hegemonyasının zayıflaması demektir. Ayrıca alternatif güç merkezleriyle kurduğu ilişkiler üzerinden kazanımlarını attıran ve siyasi, iktisadi ve güvenlik noktasında sorunlarını çözen AB ve Türkiye gibi aktörlerin ABD'ye olan bağımlılıkları azalacak ve pozisyonları daha da güçlenecektir. Bu durum aktörlerin stratejik özerkliğe olan bağlılığını arttıracaktır. Bu bağlamda Çin gibi ABD merkezli hegemonyaya karşı olan devletlerin, var olan hegemonyayı zayıflatmak için dünyadaki çeşitli aktörlerin stratejik özerklik kazanmasını destekleyeceği söylenebilir. Zira bir aktörün ABD'ye olan bağımlılığının azalması, Çin'in küresel denklemden elini güçlendirecektir.

Günümüzde ABD'nin küresel sistemde güç ve nüfuz kaybettiği görülmektedir. Bu durum stratejik özerklik ve çok kutupluluk üzerinden yaşanmaktadır. Yeni güç merkezlerinin yükselişi, hegemonik sistemin değişmeye zorlamaktır. Stratejik özerkliklerini elde eden ve belirli bir siyasi, askeri ve ekonomik kapasiteye sahip olan orta ölçekli güçlerin çok kutuplu bir dünya düzeni talep edebilecekleri ve ileri aşamada kutba dönüşmeye çalışacakları söylenebilir. AB ve Hindistan, bu noktada ön plana çıkan aktörlerdir. Stratejik özerklikten sonra bu aktörlerin yeni bir kutup olma potansiyelleri ya da artan kapasitelerine paralel olarak daha yüksek bir uluslararası statü talep etmeleri yüksek ihtimaldir. Dünya sisteminde ABD'nin karşısında yükselen yeni kutuplar, var olan hegemonik sistemi de dönüştüreceklerdir. Dönüşümü kabul etmeyecek olan ABD, bu sürece direnecektir. Bu noktada değerler üzerinden söylem geliştirerek Çin'i ve Rusya'yı ötekileştirecektir. Stratejik özerk aktörlerin ise çıkar-değer ikileminde kalması muhtemeldir. Bu durum çeşitli jeopolitik kırılmaları ve çatışmaları da beraberinde getirecektir.

Kaynakça

- Abhyankar, R. M. (2018). *Indian Diplomacy: Beyond Strategic Autonomy*. New Delhi: Oxford University Press.
- Bağcı, H. ve Ç. Kurç. (2016). "Turkey's strategic choice: buy or make weapons?". *Defence Studies*. 17(1), 38–62.
- Balcı, A. (2011). "“Dış Politika”: Yeni Bir Kavramsallaştırma Bağlamında Egemenlik Mitinin Analizi". *Uluslararası İlişkiler*. 7(28), 3-29.
- Balcı, A. ve N. Miş (2008). "Turkey's Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?", *Turkish Studies*, 9(3), 387-406.
- Bartels, H.-P., A. M. Kellner ve U. Optenhögel (2017). *Strategic Autonomy and the Defence of Europe: On the Road to a European Army?*. Bonn: Dietz.
- Bates, T. R. (1975). "Gramsci and the Theory of Hegemony". *Journal of the History of Ideas*. 36(2), 351-366.

- Bieler, A., ve A. D. Morton. (2004). "A critical theory route to hegemony, world order and historical change: Neo-Gramscian perspectives in International Relations". *Capital & Class*. 28(1), 85-113.
- Biscop, S. (2018). "PESCO, Strategic Autonomy, and Ambition". *Sicherheit und Frieden (S+F)/Security and Peace*. 36(4), 191-195.
- Biscop, S. (2020). "The Future of the Transatlantic Alliance: Not Without the European Union". *Strategic Studies Quarterly*. 14(3), 81-94.
- Česnakas, G. (2023). "European Strategic Autonomy: The Origins Story". *European Strategic Autonomy and Small States' Security: In the Shadow of Power*. (Ed. G. Česnakas ve J. Juozaitis). Oxon: Routledge.
- Česnakas, G. ve J. Juozaitis (2023). *European Strategic Autonomy and Small States' Security: In the Shadow of Power*. Oxon: Routledge.
- Chapnick, A. (1999). "The middle power". *Canadian Foreign Policy Journal*. 7(2), 73-82.
- Coelmont, J. (2019). "European Strategic Autonomy: Which Military Level of Ambition?". *Egmont Institute Security Policy Brief*. No. 109.
- Cooper, A. F. (2013). "Squeezed or revitalised? Middle powers, the G20 and the evolution of global governance". *Third World Quarterly*. 34(6), 963-984.
- Cooper, A. F., R. A. Higgott ve K. R. Nossal (1993). *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*. Vancouver: UBC Press.
- Coutinho, C. N. (2012). *Gramsci's Political Thought*. (Çev. P. Sette-Camara). Leiden: Brill.
- Cox, R. (1987). *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Columbia University Press.
- Cox, R. (1993). "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method". *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. (Ed. S. Gill). New York: Cambridge University Press.
- Çelikpala, M. (2007). "1990'lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri". *Avrasya Dosyası*, 13(1), 267-298.
- Dalay, G. ve E. F. Keyman (2021). *Has Turkey's Quest for "Strategic Autonomy" Run its Course?*, <https://www.gmfus.org/news/has-turkeys-quest-strategic-autonomy-run-its-course> (erişim tarihi: 05.07.2023).
- Dalmia, T. ve D. M. Malone. (2012). "Historical influences on India's foreign policy". *International Journal*. 67(4), 1029-1049.
- Davutoğlu, A. (2009). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Donath, S. (2019). *Strategic Autonomy and the European Union's Permanent Structured Cooperation*. Master's Thesis. Monterey: Naval Postgraduate School.
- Eaton, K. (2013). "The Centralism of 'Twenty-First-Century Socialism': Recentralising Politics in Venezuela, Ecuador and Bolivia". *Journal of Latin American Studies*. 45(03), 421-450.
- Ellner, S. (2011). "Distinguishing Features of Latin America's New Left: The Chávez, Morales and Correa Governments". *The Marxist*. XXVII(4), 14-36.
- Ellner, S. (2013). "Introduction: Latin America's Radical Left in Power: Complexities and Challenges in the Twenty-first Century". *Latin American Perspectives*. 40(3), 5-25.
- Erdoğan, R. T. (2017). *The World is Bigger Than 5: The Vision of New Turkey*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları.
- Erhan, Ç. (2018). "ABD ve NATO'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası*, Cilt I. (Ed. B. Oran). İstanbul: İletişim.
- Erol, M. S. (2018). "11 Eylül Sonrasında Türk Dış Politikasında Denge Arayışları". *1. Uluslararası Türkiye Dış Politika Sorunları Kongresi*, 19-20 Kasım 2018, 14-24, <https://www.guvenplus.com.tr/imagesbuyuk/1-DIS-POLITIKA-KONGRESI-KONGRE-KITABI.pdf>.
- Escudé, C. (2015). "Realism in the Periphery". *The Routledge Handbook of Latin America in the World*. (Ed. J. I. Dominguez ve A. Covarrubias). New York: Routledge.
- Femia, J. V. (1981). *Gramsci's Political Thought: Hegemony, Consciousness, and the Revolutionary Process*. New York: Oxford University Press.

- Fischer, D. (2017). "All grown up – European Union on the path to strategic autonomy". *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. 26(3-4), 56-67.
- Florini, A. (2011). "Rising Asian Powers and Changing Global Governance". *International Studies Review*. 13(1), 24-33.
- Gramsci, A. (2011). *Prison Notebooks*, Vol. I. (Ed. J. A. Buttigieg). (Çev. A. Callari). New York: Columbia University Press.
- Haass, R. (2019). "How a World Order Ends". *Foreign Affairs*. 98(1), 22-30.
- Ho, V. (2019). "Donald Trump's bizarre, threatening letter to Erdoğan: 'Don't be a fool'". *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/2019/oct/16/trump-letter-erdogan-turkey-invasion> (erişim tarihi: 07.07.2023).
- Ischinger, W. (2020). "Germany's European Imperative". *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*. 17, 248-257.
- İletişim Başkanlığı (2023). "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk Devletleri Teşkilatı, artık çözüm üretemeyen uluslararası sistemin yeni sinerji merkezidir", <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-turk-devletleri-teskilati-artik-cozum-uretemeyen-uluslararasi-sistemin-yeni-sinerji-merkezidir> (erişim tarihi: 05.07.2023).
- Joshi, Y. (2015). "Between 'Concern' and 'Opportunity': US Pivot to Asia and Foreign Policy Debate in India". *Journal of Asian Security and International Affairs*. 2(3), 314-337.
- Juozaitis, J. (2023). "Introduction: Small States, International Institutions, and European Strategic Autonomy". *European Strategic Autonomy and Small States' Security: In the Shadow of Power*. (Ed. G. Česnakas ve J. Juozaitis). Oxon: Routledge.
- Kaura, V. (2019). "Deepening Relationship between Russia and China". *Indian Journal of Asian Affairs*. 32(1/2), 49-66.
- Kaya, E. (2022). *Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi: ETA-LTTE-PKK-FARC*. Ankara: Nobel.
- Kellner, A. M. ve U. Optenhögel (2017). "Strategic Autonomy for the European Union as a Power for Peace". *Strategic Autonomy and the Defence of Europe: On the Road to a European Army?*. (Ed. H.-P. Bartels, A. M. Kellner ve U. Optenhögel). Bonn: Dietz.
- Keşvelioğlu, A., A. Oğuz, E. M. Akca ve M. L. Türkcan (2019). *Turkey's Procurement of the S-400 System: An Explainer*, <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2020/11/S400.pdf> (erişim tarihi: 07.07.2023).
- Keyman, E. F. (2006). "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya". *Uluslararası İlişkiler*. 3(9), 1-20.
- Khilnani, S., R. Kumar, P. B. Mehta, P. Menon, N. Nilekani, S. Raghavan, S. Saran ve S. Varadarajan, (2012). *Nonalignment 2.0: A Foreign and Strategic Policy for India in the Twenty First Century*, <https://cprindia.org/wp-content/uploads/2021/12/NonAlignment-2.pdf> (erişim tarihi: 06.07.2023).
- Kim, J. H. (2022). "Making Multilateralism Matter": Middle powers in the era of the US-China competition." *Asian Geopolitics and the US-China Rivalry*. (Ed. F. Heiduk). Oxon: Routledge.
- Kocatepe, Ö. F. (2022). *Türk Devletleri Teşkilatı: Politik ve Askeri İş Birliği*. Ankara: Nobel.
- Koppa, M. (2022). *The Evolution of the Common Security and Defence Policy: Critical Junctures and the Quest for EU Strategic Autonomy*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Kutlay, M. ve Z. Öniş. (2021). "Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence?". *International Affairs*. 97(4), 1085-1104.
- Lewander, J. (2021). "Introduction". *Strategic Autonomy – Views from the North: Perspectives on the EU in the World of the 21st Century*. (Ed. J. Lewander). Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies. https://www.sieps.se/globalassets/publikationer/2021/2021_1op.pdf.
- Lippert, B., N. v. Ondarza ve V. Perthes (2019). *European Strategic Autonomy: Actors, Issues, Conflicts of Interests*, https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2019RP04_lpt_orz_prt_web.pdf (erişim tarihi: 01.07.2023).
- Lohmann, S. (2021). "European Strategic Autonomy: The Test Case of Iran". *European Review of International Studies*. 8(3), 443-477.
- Mahapatra, C. (2014). "Modi's Foreign Policy: Difficult to Theorize, Easy to Understand". *Indian Foreign Affairs Journal*. 9(3), 234-239.

- Monsonis, G. (2010). "India's Strategic Autonomy and Rapprochement with the US". *Strategic Analysis*. 34(4), 611-624.
- Murray, D. (2012). "Introduction". *Multipolarity in the 21st Century: A New World Order*. (Ed. D. Murray ve D. Brown). Oxon: Routledge.
- Murray, D. ve D. Brown (2012). *Multipolarity in the 21st Century: A New World Order*. Oxon: Routledge.
- Nelson, M. (2018). "Walking the Tightrope of Socialist Governance: A Strategic-Relational Analysis of Twenty-first-Century Socialism". *Latin American Perspectives*. 30(20), 1-20.
- Office of the Secretary of Defense (2023). "National Security Strategy", <https://history.defense.gov/Historical-Sources/National-Security-Strategy/> (erişim tarihi: 23.06.2023).
- Oğuz, Ş. ve F. Oral. (2022). "AB'nin Stratejik Özerklik Çabaları, Stratejik Pusula ve Türkiye'ye Muhtemel Yansımaları", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*. 6(1), 67-95.
- Peters, M. A. (2022). "The emerging multipolar world order: A preliminary analysis". *Educational Philosophy and Theory*, DOI: 10.1080/00131857.2022.2151896.
- Piccone, T. (2016). *Five rising democracies: And the fate of the international liberal order*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Pieper, M. ve M. Lak. (2019). "The End of Transatlanticism? EU Security and Defence Policies and the 'Strategic Autonomy' Debate from a Historical and Contemporary Perspective". *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*. 4, 23-44.
- Polat, D. Ş. (2020). "Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 16(33), 53-96.
- Puhl, D. (2018). *Strategic Autonomy for Europe: Can Berlin and Paris Agree?*, https://www.baks.bund.de/sites/baks010/files/working_paper_2018_08.pdf (erişim tarihi: 01.07.2023).
- Retter, L., S. Pezard, S. Flanagan, G. Germanovich, S. G. Clement ve P. Paille (2021). *European Strategic Autonomy in Defence: Transatlantic visions and implications for NATO, US and EU relations*. California: RAND Corporation.
- Roy-Mukherjee, S. ve E. Udeogu (2023). "Re-evaluating Turkey's global relationships and its shift toward the South-East Asian region". *Journal of Global Faultlines*. 10(1), 88-101.
- Salamini, L. (1974). "Gramsci and Marxist Sociology of Knowledge: An Analysis of Hegemony-Ideology-Knowledge". *The Sociological Quarterly*. 15(3), 359-380.
- Schaffer, T. C. ve H. B. Schaffer (2016). *India at the Global High Table: The Quest for Regional Primacy and Strategic Autonomy*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Scholz, O. (2022). "The Global Zeitenwende: How to Avoid a New Cold War in a Multipolar Era". *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/germany/olaf-scholz-global-zeitenwende-how-avoid-new-cold-war> (erişim tarihi: 05.07.2023).
- Schweller, R. L. (2017). "The Conceptual Framework". *The Korean Pivot: The Study of South Korea as a Global Power*. (Ed. V. D. Cha ve M. Dumond). Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170718_Cha_KoreanPivot_Web.pdf.
- Sikri, R. (2014). "Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy". *Indian Foreign Affairs Journal*. 9(1), 56-69.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2019). "Yeniden Asya Girişimi", <https://www.mfa.gov.tr/yeniden-asya-girisimi.tr.mfa#:~:text=D%C4%B1%C5%9F%C5%9Fleri%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1&text=Asya'daki%20geli%C5%9Fmelerin%20yaratt%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20f%C4%B1rsatlardan,%E2%80%9CYeniden%20Asya%20Giri%C5%9Fimi%E2%80%9D%20a%C3%A7%C4%B1klanm%C4%B1%C5%9F%C4%B1r.> (erişim tarihi: 05.07.2023).
- The European Council (2021). "Strategic Autonomy, Strategic Choices", <https://www.consilium.europa.eu/media/49404/strategic-autonomy-issues-paper-5-february-2021-web.pdf> (erişim tarihi: 29.06.2023).
- Tickner, A. B. (2015). "Autonomy and Latin American International Relations Thinking". *The Routledge Handbook of Latin America in the World*. (Ed. J. I. Dominguez ve A. Covarrubias). New York: Routledge.

- Tocci, N. (2021). *European Strategic Autonomy: What It Is, Why We Need It, How to Achieve It*, <https://www.iai.it/sites/default/files/9788893681780.pdf> (erişim tarihi: 01.07.2023).
- Topsakal, İ. ve A. K. Zengin (2023a). "Vol. I: Yeni Dünya Düzensizliği ve Yükselen Güçler". *Kriter*, <https://kriterdergi.com/yazar/alperen-kursad-zengin/vol-i-yeni-dunya-duzensizligi-ve-yukselen-gucler> (erişim tarihi: 06.01.2024).
- Topsakal, İ. ve A. K. Zengin (2023b). "Vol. II: Yükselen Güçler için Güvenlik Politikası Stratejileri: Akıllı Uyum ve Esnek Rekabet". *Kriter*, <https://kriterdergi.com/yazar/alperen-kursad-zengin/vol-ii-yukselen-gucler-icin-guvenlik-politikasi-stratejileri-akilli-uyum-ve-esnek-rekabet> (erişim tarihi: 06.01.2024).
- Topsakal, İ. ve A. K. Zengin (2023c). "Vol. III. Yükselen Türkiye'nin Milli Güvenliği: Jeopolitik Esneme". *Kriter*, <https://kriterdergi.com/yazar/alperen-kursad-zengin/vol-iii-yukselen-turkiyenin-milli-guvenligi-jeopolitik-esneme> (erişim tarihi: 06.01.2024).
- Tourangbam, M. (2014). "Indo-Pacific and the Practice of Strategic Autonomy". *Indian Foreign Affairs Journal*. 9(2), 119-124.
- Traub, J. (2022). *Cold War 2.0 Is Ushering In Nonalignment 2.0*, <https://foreignpolicy.com/2022/07/09/nonalignment-us-china-cold-war-ukraine-india-global-south/> (erişim tarihi: 06.07.2023).
- Türk Devletleri Teşkilatı (2022). "Türk Devletleri Teşkilatı Dokuzuncu Zirvesi Semerkant'ta gerçekleştirildi.", https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-dokuzuncu-zirvesi-semerkantta-gerceklestirildi_2678 (erişim tarihi: 05.07.2023).
- Uzgel, İ. (2018). "ABD ve NATO'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası*, Cilt II. (Ed. B. Oran). İstanbul: İletişim.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- Woolcock, J. A. (1985). "Politics, Ideology and Hegemony in Gramsci's Theory". *Social and Economic Studies*. 34(3), 199-210.
- Wulf, H. ve T. Debiel (2015). "India's 'Strategic Autonomy' and the Club Model of Global Governance: Why the Indian BRICS Engagement Warrants a Less Ambiguous Foreign Policy Doctrine". *Strategic Analysis*. 39(1), 27-43.
- Yan, S. (2023). "China and European Strategic Autonomy". *China and World Politics in Transition: How China Transforms the World Political Order*. (Ed. F Attina ve Y. Feng). Cham: Springer.
- Yavuz, M. H. (2022). "The motives behind the AKP's foreign policy: neo-Ottomanism and strategic autonomy". *Turkish Studies*. 23:5, 659-680.
- Yeşiltaş, M. (2020). "Deciphering Turkey's Assertive Military and Defense Strategy: Objectives, Pillars, and Implications". *Insight Turkey*. Vol. 22, No. 3, 89-114.
- Yetim, H. T. ve A. Hazar (2023). "S400s, sanctions and defiance: explaining Turkey's quest for strategic autonomy and the US response". *Southeast European and Black Sea Studies*. 23(1), 179-199.
- Zengin, A. K. ve İ. Topsakal (2021). "The Intersection of Grand Strategies in Turkey-Russia Relations: Reflections of Smart Alignment and Flexible Competition in the International Arena". *Insight Turkey*. 23(4). 147-168.

Extended Abstract

Aim and Scope

Today, the world system is transforming. The USA still maintains its influence as the hegemonic power. However, new power centers such as China are on the rise. In this environment, the international system is changing, the debates on multipolarity are intensifying and new equations and dynamics are emerging. However, this situation is not experienced only among the great powers. In addition, actors that can be classified as middle powers, such as the EU, India and Türkiye, want to become more independent actors in the changing and transforming world system. On this basis, the tool used by these actors is strategic autonomy. The scope of the study can be framed in this way. The aim of the study is to show that these middle powers use strategic autonomy as a tool against the existing unipolar system in which the USA is the hegemonic power.

Methods

The study was prepared based on one theory and two conceptual frameworks. First of all, a neo-Gramscian approach was adopted to examine the US hegemony, to determine how it was built, and to explain what kind of structure it has today. In this context, the hegemonic structure of the USA in the global system was examined. Then, the middle powers that criticize the US hegemony from various levels and angles are discussed in conceptual and parameter dimensions. Finally, the concept of strategic autonomy, which has been discussed more recently, has been examined in detail.

Finally, three examples were discussed in the study. First of all, the EU is the actor that determines the scope of strategic autonomy. Secondly, India, the leader of the Non-Aligned Movement, is a rising power. Finally, Türkiye is of critical importance thanks to its historical background, geography and network of relations. The common characteristics of these three actors are that they had close cooperation with the USA at various times, adopted democratic values, were governed by a capitalist economy, and had problems with the USA at various periods. In addition, all three actors now want to turn into a rule-makers actor that demands a higher status in international relations, instead of being a rule-takers actor.

In this context, the study consists of four headings. Firstly, neo-Gramscian theory is discussed. In the second part, a perspective on middle powers is determined. In the third chapter, strategic autonomy is explained. In the last section, it is analyzed through examples why and how actors use strategic autonomy as a tool against US hegemony. Qualitative method was used in the study and a detailed literature review was carried out.

Findings

Considering the findings obtained in the study, first of all, there is still an existing US hegemony. However, whether states cooperate with the USA during the Cold War period or in the face of a strong threat, they basically aim to make their own decisions, implement their policies, realize their interests and ensure their security. In fact, at some point during the process of accepting US hegemony, we can talk about a compromise of interests between the parties. However, in the process of conflict over interests, countries seek strategic autonomy. In this process, strategic autonomy is defined as an actor making his own decisions, realizing his interests and obtaining the necessary tools for this. For example, the EU, which is dependent on the USA for security, does not want to confront Russia and wants to maintain relations with China. However, due to its dependence on the USA, it cannot achieve these goals. Thereupon, the EU decided to create PESCO to create a European army. If the EU creates PESCO, it will be able to oppose this actor more easily because it will no longer need the USA. At this point, a state seeking strategic autonomy in accordance with the purpose of the study uses this tool against the hegemony of the USA.

Conclusion

EU, India and Türkiye can be considered middle powers. For example, the EU's military capacity is weak. Although India's economic capacity is increasing, its political and military capacity is insufficient except for its nuclear weapons. Although Türkiye has insufficient economic capacity, it has significant political and military influence in its region. The EU has been experiencing various problems with the USA, especially since Trump came to power. The policies followed by Germany and France, their discourse on multipolarity and their criticism of NATO are important developments. India continues its desire to be a different pole without getting closer to any pole of the Cold War period and does not fully accept the existing hegemonic structure. The problems and insecurity in Turkish-American relations date back to 1965. Türkiye, which has been following a balance policy for a long time, has become closer to China and Russia against the USA. In this context, the hegemony of the USA is disputed not only by powers such as Russia and China, but also by middle powers. It can be said that the middle powers will try to become a poles in the longer term, in parallel with the gains they will achieve while using strategic autonomy as a tool against the US hegemony.